

Onobrychis montana DC.

Sparceta górską

Rodzina: *Fabaceae* (*Papilionaceae*) – bobowate (motylkowate)

Status

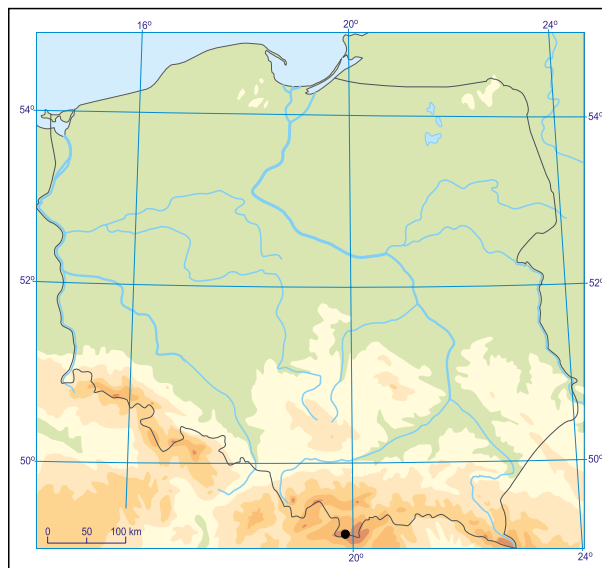
W Polsce gatunek narażony na wyginięcie. W krajach ościennych: zagrożony w Niemczech, krytycznie zagrożony na Słowacji.

Rozmieszczenie geograficzne

Zasięg sparcety górskiej obejmuje góry Europy Środkowej i Południowej (Alpy, Jura, Apeniny, Karpaty, Góry Dynarskie i góry Półwyspu Bałkańskiego); występowanie w Pirenejach jest wątpliwe (Ball 1968c). W obrębie Karpat Zachodnich gatunek znany jest tylko z Tatr, a w Karpatach Wschodnich i Południowych spotykany jest od gór Ceahlău po Bucegi (Pawłowski 1956).

Występowanie w Polsce

Onobrychis montana występuje wyłącznie w Tatrach Zachodnich na 2 stanowiskach położonych w masywie Czerwonych Wierchów. Jedna populacja rośnie tutaj na ograniczonym obszarze w dnie Wąwozu Kraków i na jego zboczu spadającym od Wysokiej Turni, od 1290 po 1500 m n.p.m. (Szafer i in. 1923; Pawłowski, Stecki 1925, 1927; Pawłowski 1956; Piękoś-Mirkowa 1982). Drugą populację obserwowano na Przednim Kamiennym,

1330–1400 m n.p.m. (Piękoś-Mirkowa, Mirek 2008f; I. Wróbel i S. Wróbel, inf. ustna).

Siedliska i fitocenozy

Jest to gatunek subalpejsko-alpejski. Występuje na stromych, skalistych zboczach o ekspozycji zachodniej. Rośnie na rędzinach inicjalnych lub próchnicznych, wytworzonych z wapienia triasowego, o odczynie zbliżonym do obojętnego (pH 6,9–7,5). Jest składnikiem muraw naskalnych z zespołu turzycy zawsze zielonej i kostrze-

Fot. 124. *Onobrychis montana* w Wąwozie Kraków w Tatrach (2008)

wy tatrzańskiej *Carici sempervirentis-Festucetum tatrae* (Szafer i in. 1923; Pawłowski, Stecki 1925, 1927).

Morfologia i biologia

Sparceta górską jest byliną do 40 cm wysoką, o krótkim kłęczu i długim korzeniu palowym. Tworzy kępy o licznych pędach płonnych oraz rozestanych i podnoszących się łodygach. Liście są długoogonkowe, nieparzystopierzaste, złożone zwykle z 5–7 par listków bocznych. Kwiaty zebrane są w gęste grona, wzniesione na długich szypułach. Korona ma intensywną różowopurpurową barwę. Roślina kwitnie w lipcu i sierpniu. Nasiona kielkują w bardzo dużym procencie i nie wymagają do kielkowania okresu spoczynku. Liczba chromosomów $2n=28$ (Pogan i in. 1980).

Charakterystyka populacji

Populacje tatrzańskie liczą prawdopodobnie łącznie kilka tysięcy osobników kwitnących i owocujących (Piękoś-Mirkowa, Mirek 2008f).

Linum austriacum L.

Len austriacki

Rodzina: *Linaceae* – lnowate

Status

Gatunek w Polsce zagrożony wyginięciem. W krajach ościennych: bliski zagrożenia w Czechach, o nieokreślonym stopniu zagrożenia na Słowacji.

Uwagi taksonomiczne

Gatunek zróżnicowany na niższe jednostki. W Polsce występuje podgatunek typowy *Linum austriacum* L. subsp. *austriacum*.

Rozmieszczenie geograficzne

Len austriacki reprezentuje element pontyjski. Zwarty zasięg rozciąga się od południowej Francji po Morze Kaspijskie i Azję Mniejszą, sięgając od wybrzeży Morza Śródziemnego na południu, po około 50° szerokości geograficznej na północy. Wokół zwartego arealu znajdują się liczne wyspy zasięgowe, np. w północnej Afryce, oraz pojedyncze stanowiska (Meusel i in. 1965).

Występowanie w Polsce

Rośnie w okolicy Przemyśla na Pogórzu Dynowskim i Płaskowyżu Chyrowskim. Stanowiska te nawiązują do obszaru zwartego zasięgu gatunku, obejmującego południowe Podole; stanowiska łącznikowe leżą w okolicy Lwowa i Krzemieńca (Kulczyński 1921c). W obecnych

Zagrożenie i wskazania ochronne

Biorąc pod uwagę istnienie zaledwie 2 populacji i bardzo mały obszar występowania, gatunek zaliczono do kategorii narażonych na wyginięcie. Stanowiska powinny zostać objęte kontrolą.

Halina Piękoś-Mirkowa i Zbigniew Mirek

Summary

Onobrychis montana is known in Poland only from the massif of Czerwone Wierchy in the Western Tatras. It occurs at the bottom and on the slopes of the Wąwóz Kraków (Kraków Gorge) from 1290 m to 1500 m a.s.l. and in the Przednie Kamiennie glacial cirque, 1300–1400 m a.s.l. The plant grows on initial or humus rendzina soils derived from Triassic limestone, in rock grasslands of the association *Carici sempervirentis-Festucetum tatrae*. Its populations comprise probably a few thousand flowering and fruiting individuals in total. *O. montana* is not threatened but should be monitored because of its rare occurrence.

granicach Polski odkryty został w latach 30. XX w. (Bątko 1934.) w okolicy Jaksmanic w obrębie Wzgórz Łuczycycko-Jaksmanickich; stanowisko to uległo zniszczeniu w połowie lat 70. ub. wieku podczas robót ziemnych. W 1982 r. został znaleziony w okolicy Siedlisk, również w obrębie tych wzgórz, a w 1985 r. na Winnej Górze koło Przemyśla, na pozostałościach XIX-wiecznego fortu (Piórecki 1992 i mat. npl.). Występowanie lnu austriackiego w okolicy Przemyśla uważa się za naturalne, mimo że rośnie on tam na siedliskach wtórnych, a mianowicie na starych fortach ziemnych. Można przypuszczać, zgodnie z sugestią Bątki (1934), że miejsca te odegrały rolę „schronu” dla pierwotnej roślinności kserotermicznej ograniczanej w swoim występowaniu przez intensywną gospodarkę i zabudowę. W innych obszarach Polski len austriacki pojawia się niekiedy jako roślina synantropijna (Holzfuss 1937; Libbert 1941; Sulma, Wałas 1963; Schwarz 1967; Olesiński 1968; Ćwikliński 1973, 1974; Sendek 1977; Kuśka 1981); ostatnio został odnaleziony koło Czyżowa na Wyżynie Sandomierskiej (J. Piórecki, mat. npl.). Na niektórych stanowiskach antropogenicznych utrzymuje się przez wiele lat, np. między Barlinkiem a Pełczycami (Libbert 1941; Ćwikliński 1974) i koło Ligoty Dolnej (Sendek 1977; Kuśka 1981; Spałek 1996).

Siedliska i fitocenozy

Len austriacki rośnie na suchych, silnie nasłonecznionych stokach w obrębie muraw kserotermicznych rozwijających się na podłożu węglanowym. Siedliska wtórne to forty ziemne, nasypy kolejowe, skarpy, cmentarze.